

Otázka: Stát a národ

Předmět: Základy společenských věd

Přidal(a): Tereza

Stát a jeho funkce

- stát (z lat. stato = status, ústava, řád)
- neexistuje jednotná **definice**
- **stát je:**
 - **mocenská instituce, která zajišťuje svým občanům podmínky pro život** (zasahuje do fungování společnosti)
 - **forma politické organizace společenství lidí**, kteří žijí trvale na určitém území

Pro existenci státu jsou důležité tři základní prvky (znaky):

- státní území
- státní obyvatelstvo
- státní moc

Dalšími znaky jsou:

- **státní suverenita** (svrchovanost, nezávislost) → **stát není podřízen žádnému vyššímu orgánu** (musí však plnit závazky vyplývající z členství v nadstátních organizacích, např. NATO, EU...)
- **právní subjektivita** → způsobilost samostatně vystupovat v právních vztazích

Teorie vzniku státu

1. **náboženská** teorie → stát je výrazem boží vůle
2. **patriarchální** teorie → stát je přirozený útvar po vzoru rodiny
3. **mocenská** teorie → silnější vládnu slabším
4. **smluvní** teorie → lidé se domluvili a některá svá přirozená práva převedli na stát (např. kvůli zajištění své vlastní bezpečnosti)

Funkce státu

- **vnitřní funkce**
 - **bezpečnostní** → zajištění bezpečnosti občanů a jejich majetku
 - **ekonomická** → podpora podnikání, dohled nad chodem ekonomiky, garance ekonomických podmínek
 - **sociální** → zajištění občanů v době nemoci, ve stáří, poskytnutí podpory

v nezaměstnanosti, rodičovského příspěvku, bezplatné školství...

- **kulturní** → péče o kulturní dědictví, rozvoj vědy, školství, ochrana ŽP
- **vnější funkce** (týkají se vztahu k jiným státům)
 - **obránná** → obrana obyvatel státu před vnějším nebezpečím
 - **hospodářská** → podpora a regulace zahraničního obchodu
 - **diplomatická** → zajištění vztahů s dalšími státy (zahraniční politika)

Formy státu (někdy též hovoříme o typech státu)

- jednotlivé státy se od sebe liší
- **třídíme je podle různých kritérií:**

1. **Podle způsobu vládnutí** (kdo vykonává státní moc)

- **demokracie**

- všichni občané mají možnost účastnit se na správě a řízení státu
 - buď přímo, např. formou referenda = **přímá demokracie**
 - nebo nepřímo - pomocí zastupitelů = **nepřímá demokracie**

- **autokracie**

- všechny antidemokratické státy = diktatury
- rozhoduje jednatel nebo privilegovaná menšina nad většinou
- často dochází k porušování lidských práv

2. **Podle hlavy státu** (kdo stojí v čele státu)

- **monarchie**

- stát, v jehož čele stojí monarcha = panovník (král, císař, car, paša...)
- zpravidla na základě dědičnosti; jde o post doživotní
- monarchie může být:
 - **absolutní** - neomezená moc panovníka
 - **konstituční** - moc panovníka je omezená ústavou (ústava = konstituce)
 - **parlamentní** - panovník má symbolický význam, má reprezentativní funkci; jeho pravomoci jsou omezené dalšími státními orgány, které jsou často volené parlamentem

- **republika**

- (z lat. res publica = věc veřejná)
- nejvyšší moc přísluší lidu
- v čele republiky stojí obvykle prezident, který je volen na určitou dobu na základě ústavy
- je podřízen právnímu řádu
- republika může být:
 - **prezidentská** - prezident je volen přímo; je hlavou vlády, kterou vytváří a která mu je odpovědná (např. USA)
 - **poloprezidentská** - prezident je volen přímo a má poměrně velké pravomoci; vláda je odpovědná parlamentu, (např. Francie)
 - **parlamentní** - prezident volen většinou nepřímo (u nás dnes už přímo), má hlavně reprezentační funkce; vláda je odpovědná parlamentu, ale prezident není v jejím čele (např. ČR)

3. Podle územní struktury státu (jak je stát územně členěn)

- **unitární stát** (např. ČR, Itálie, Francie, Čína, ...)
 - moc vykonává jediná soustava nejvyšších státních orgánů
 - území vytváří jeden celek
 - stát uděluje pouze jedno občanství
 - území je členěno na nižší správní celky

- **federace** (např. USA, Německo, Rakousko, Švýcarsko, ...)
 - představuje svazek států (kantony, spolkové země, provincie)
 - dvě soustavy nejvyšších orgánů - na úrovni federální a na úrovni jednotlivých částí federace
 - subjekty vystupují jednotně (mají jednotnou měnu, armádu, ústavu)

- více občanství

- **konfederace**

- volné smluvní sdružení států
- bývá přechodná
- státy mohou vystupovat samostatně

- **protektorát**

- spojení založené na nerovném postavení zúčastněných států

Historické teorie společnosti a státu

- otázka jak spravedlivě uspořádat společnost se objevuje už ve 4. stol. př. n. l.
- zabývali se jí především filosofové Platón a jeho žák Aristoteles

Platonova nauka o státě:

- napsal dílo Ústava
- **vytváří představu o ideálním státě** → jsou v něm tři třídy občanů
 - vládcové (filosofové = ti nejmoudřejší) → mají nejlepší vzdělání, neměli by mít majetek, který je kazí
 - strážci → dbají o obranu státu
 - řemeslníci, obchodníci, rolníci → dbají o výživu a zisk státu
- **prosazuje aristokracii** (vládu nejlepších a nejchytřejších) a **odsuzuje oligarchii** (vládu bohatých), **demokracii** (vládu svobody) a **tyranii** (vládu násilí)

- **je považován za tvůrce 1. etického kodexu politika** → politik musí mít všechny ctnosti (moudrost, sebeovládání, statečnost, spravedlnost), aby mohl zastávat svou funkci → lidí, kteří mohou být politiky, je málo
- **pokud se k vládě dostanou lidé, kterým chybí ctnosti, tak dochází k úpadku morálky a stát**

Aristotelova nauka o státě:

- napsal spis Politika
- člověk je tvor společenský → „zoon politikon“
- zabývá se nejlepším „možným“ státem (z praktického hlediska);
- **vyzdvihuje** monarchii (vládne jednatel ve prospěch všech), aristokracii (vláda těch nejlepších), politeu (vláda všech svobodných občanů)
- **zavrhne** tyranii (vláda jedince ve prospěch sebe samotného), demokracii (vláda davu) a oligarchii (vláda bohatých)

Sociální stát

- stát, který usiluje o zajištění podmínek slušného žití pro občany, zajišťuje určitou životní úroveň → usiluje o ekonomické a sociální zabezpečení občanů
- stát ale pak řídí a kontroluje např. hospodářství → omezuje svobodu jednotlivce; státní kompetence jsou široké

Právní stát

- stát, kde vládne právo a je mu podřízena veškerá státní moc
- zaručení určitých jistot a hodnot - nezávislé soudnictví, lidská práva, vymáhání práv, platné zákony...

- předpokladem fungování právního státu je právní jistota, tzn. vymahatelnost práva
- v právním státu existuje dělba moci (zákonodárná, výkonná a soudní)

- národní stát → na území jednoho státu žije jeden národ
- národní státy → začaly vznikat až 18/19 století

Národ

- **národ** (nativ) → společenství občanů, kteří mají společný jazyk, tradici, kulturu, dějiny; často vázán na konkrétní stát

Pamatuj!

- **národnost = příslušnost k určitému národu**, např. česká, slovenská, (získáme ji narozením)
- **státní občanství (příslušnost) - vztah jednotlivce a určitého státu**; např. ČR (získáme narozením, osvojením, udělením na základě žádosti, určením otcovství, nalezením)

Politický a etnický národ

- **politický národ** = základem je státní občanství; společenství lidí (občanů) žijících ve stejném státě, kteří uznávají stejné politické hodnoty, např. principy demokracie, lidská práva, a mohou se účastnit politického života
- **etnický národ** = základem je národnost; společenství lidí (občanů), kteří mají společný jazyk, tradici, kulturu, dějiny

- v současné době nežije v jednom státě pouze jeden národ, kromě původního národa žijí v daném státě i jiné **národnostní menšiny (minority) = etnika, etnické skupiny**
- společnost jednotlivých států se mění z národnostní na **multietnickou** → bezproblémové soužití etnik není samozřejmé →
 - může dojít k asimilaci (minorita = přistěhovalci se přizpůsobí majoritě)
 - může dojít k mísení tradic a zvyků (viz USA)
 - může vzniknout **multikulturní společnost** (různá etnika žijí vedle sebe a zachovávají si své tradice a zvyky)

Xenofobie

- projev chování, který spočívá v nedůvěře, odporu a nepřátelství ke všemu cizímu
- je to forma strachu ze všeho neznámého, především z cizinců (strach z odlišných kultur, zemí, náboženství) a všeho, co přichází z ciziny nebo toho, co je mimo vlastní sociální útvar (skupinu, kmen, národ, stát)
- tento strach může přejít až v nenávisť
- xenofobní chování je založeno na rasových, etnických, kulturních a náboženských předsudcích
- xenofobie je často spojována s různými formami rasismu
- zbavit se xenofobie lze na základě osobní zkušenosti s cizími kulturami...

Rasismus

- ideologie, která tvrdí, že existují vyšší a nižší rasy lidí, viz např. teorie árijské rasy za druhé světové války
- součástí je agresivní postoj vůči „nižším“ rasám
- rasismus je důsledkem xenofobie
- v základu rasismu stojí strach z cizího a neschopnost přijmout odlišnost

- rozeznává tři základní rasy → bílá, černá a žlutá